

AHMET VEFİK PAŞA'NIN LEHÇE-İ OSMÂNÎ'SİNDE TANIMI BULUNMAYAN MADDELER ÜZERİNE

ON THE UNDEFINED HEADWORDS OF AHMET VEFİK PASHA'S LEHÇE-i OSMÂNÎ

Kaan YILMAZ* – Ali Rıza TOSUN**

ÖZ: Lehçe-i Osmani, Ahmet Vefik Paşa'nın en önemli eseri sayılmaktadır. Bu eser modern sözlükçülük geleneğimizin ilk örneği olarak kabul edilir. Yazarı tarafından yeniden düzenlenmiş ikinci baskısıyla Lehçe-i Osmânî, Osmanlı Türkçesinin söz varlığını Arapça-Farsça kökenli olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayıran dikkat çekici bir kurguyla tasarlanmıştır. Osmanlı sözlükçülüğünde daha önce eşi görülmemiş bir biçimde Türkçe madde başı kelime içeren eser, yazıldığı tarihten bu yana Türklük bilimcilerin temel başvuru kaynaklarından biri haline gelmiştir. Lehçe-i Osmânî'nin bu değerli özellikleri yanında bazı kusurları da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi bazı madde başı kelimelerin tanımsız unutulmuş/bırakılmış olmasıdır. Yeni bir düzenle Lehçe-i Osmânî'yi Latin harflerine aktaran Recep Toparlı (2000), bu maddelerin bazılarının tanımlarını saptayarak çalışmasına dahil ettiğini belirtmiştir. Tanımını saptayamadığı bazı maddeleri ise çalışmasına almadığını dile getirmiştir. Bu çalışma öncelikli olarak Toparlı tarafından tanımı belirlenemeyen maddelerin tanımlarını açıklamak için hazırlanmıştır. Sözlük içi ve sözlük dışı tarama yöntemiyle tanımı saptanabilen maddeler, sonuca ulaşmak için kullanılan kaynakların tanıklığıyla sıralanmıştır. Tanımı saptanamayan maddeler ise ileride konuya ilgi duyacak araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lehçe-i Osmânî, sözlükbilim, Osmanlı sözlükçülüğü, madde başı, tanımsız madde.

ABSTRACT: *Lehçe-i Osmânî is considered the most important work of Ahmet Vefik Pasha. This work is regarded as the first example of our modern lexicography tradition. With its second edition, which was re-edited by its author, Lehçe-i Osmânî was constructed with a striking structure that divides the vocabulary of Ottoman Turkish into Arabic-Persian origin and non-Arabic-Persian. The handling of Turkish words as a headword in Ottoman lexicography started with Ahmet Vefik Pasha's Lehçe-i Osmânî. This work, which is the first in this respect, has become one of the main reference sources for Turkish scientists since the date it was written. In addition to these valuable features, Lehçe-i Osmânî also has some defects. The most important of these is that some head words are left undefined (very likely forgotten). Recep Toparlı (2000), who transferred the Lehçe-i Osmânî to Latin letters with a new order, stated that he determined the definitions of some of these items and added them to his study. But he stated that he did not include some items that he could not identify in his study. This study was primarily prepared to reveal the words and undefined items for which the definitions could not be determined by Toparlı. Some of the undefined words were defined by help of in-dictionary, some others outside*

* Dr. Öğretim Üyesi – Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Kastamonu - kaanyilmaz@kastamonu.edu.tr (Orcid ID: 0000-0002-4975-8870)

** Dr. Öğretim Üyesi - Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü / Kastamonu - biltar@hotmail.com (Orcid ID: 0000-0003-2536-2895)

This article was checked by Turnitin.

from dictionary. These additions were given by their sources and testimonies. The items, whose definition still cannot be found, were brought to the attention of researchers who may be interested in the subject in the future.

Keywords: *Lehçe-i Osmânî, lexicography, Ottoman lexicography, headword, undefined headwords.*

1. Giriş

1293 tarihli ilk baskısından sonra 1306 tarihli yeniden düzenlenmiş baskısıyla Türklük Bilimi çalışmalarının temel başvuru kaynaklarından biri haline gelen Lehçe-i Osmânî (LO), özellikle içerik ve yöntem bakımından kendisinden önceki Osmanlı ürünü sözlüklerden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Madde başı Türkçe kelimelerinin sayısal yoğunluğu ve yine maddelerin tanımlanmasındaki Türkçe kullanımı, araştırmacılarca bu ayrırcı özelliklerin başında sayılmıştır (Çeri, 1998; Toparlı, 2000; Akün, 2003). LO'nun bir diğer önemli özelliği de sahip olduğu içeriğin kendinden sonraki sözlükçüler tarafından örnek alınmış olmasıdır. Bu bakımdan Ahmet Vefik Paşa, etkileri günümüz sözlükçülüğüne kadar süre gelen bir uygulamanın başlatıcısı olmuştur.¹

Modern sözlükçülük geleneğimizin ilk örneğini meydana getirmiş olmasına rağmen Ahmet Vefik Paşa, okuyucularının karşısına oldukça alçakgönüllü bir sunumla çıkar. Sözlüğün mukaddimesinde Kâmûs kadar hacimli bir eser yaratmayı amaçlamadığını belirten Vefik Paşa, okuyucudan eserini, lisân-ı Osmânîde yaşayan kelimeleri içeren bir el kitabı olarak değerlendirmesini beklemiştir. Osmanlı lehçesinin mükemmel bir sözlüğünün oluşturulmasını ise bir an evvel yapılması gereken bir iş olarak hedef göstermiştir (LO, 1306: 3-7).

Vefik Paşa'nın hayat hikâyesinden bahseden çalışmalara şöyle bir göz gezdirdiğimizde, geniş bir coğrafyada Osmanlı hükümeti tarafından kendisine verilen birbirinden farklı devlet görevlerini başarıyla yerine getirmiş bir devlet adamı karakteriyle karşılaşmaktayız. Aynı devlet adamı, bu görevlerden uzakta kaldığı zamanlarda yakaladığı her boşluğu ise ilmi veya edebi bir çalışmayla ürüne dönüştürebilme yeteneğini de göstermiştir. Bu üretkenliği sayesinde sözlükçülüğün yanı sıra çevirmen, tiyatro yazarı ve derlemeci gibi sıfatların da kendisine yakıştırılmasına vesile olan farklı alanlarda büyük eserler ortaya koymayı başarmıştır.

LO kültür alanında bu eserlerden en önemlisi sayılmaktadır (Akün, 2003). Bununla birlikte LO'da hem içerik olarak hem de teknik bakımdan birtakım eksikler de bulunmaktadır. Bunlardan biri sözlükteki bazı maddelerin tanımsız bırakılmış/unutulmuş olmasıdır. Aslında LO'da

¹ Takipçi ve daha ileri bir örnek olarak gösterilen Kamus-ı Türki ile LO arasındaki ilişki, iç maddelere varan benzerlikleriyle Meral Türkmenoğlu'nun (2019: 187-189) çalışmasında dikkatlere sunulmuştur. Kamus-ı Türki güncel Türkçe sözlüklerimizin temel ilham kaynaklarından birincisi olarak addediliyorsa da başlangıç fişegini asıl ateşleyen LO olduğunu söylemek mümkündür.

tanımsız bırakılmış maddeler birkaç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazılarını sözlüğün teknik kurgusuyla ilişkilendirmek mümkündür; yani bazı maddeler yazar tarafından bilinçli olarak tanımsız bırakılmıştır. Bunları şu şekilde örneklendirebiliriz:

1. Madde başı kelimenin yanına *bâlâda* ya da *zîrde* yazılır ancak tanım yapılmaz. Bu şekilde yazılan madde, eş yazımı esas olan başka bir maddeye gönderme yapmak için kullanılır. Örneğin *azaltmak* از التمع (1306: 23) maddesi, yanına *bâlâda* yazılarak tanımsız bırakılıp okuyucu sözlükteki sırası daha önce gelen *azalmak* از المق maddesine; *selendi* سلندی (1306: 443) maddesi ise yanına *zîrde* yazılarak tanımsız bırakılıp okuyucu sözlükteki sırası daha sonra gelen *selendi* سلندی maddesine yönlendirilmiştir.

2. Tanımsız bırakılan ve farklı yazımla temsil olunan madde başı, aslı olduğu düşünülen yazımı gösteren madde başına yönlendirilmiştir. Böyle maddelerin yanında tanım bulunmaz. Örneğin tanımsız *galbur* غلبور (1306: 566) maddesi kalbur قلبور (1306: 633) maddesine yönlendirilmiştir.

3. Sözlükte tanımlanmış bir madde başından türeme bazı kelimeler için okuyucu kök ya da taban kelimeye yönlendirilir. Örneğin tanımsız bırakılan *azımsımak* از مسیمق (1306: 23) maddesi için okuyucu *az* از (1306: 23) maddesine yönlendirilmiştir.

4. Sözlükte tanımlanmış bir madde başı kelimedden fonolojik yolla başkalaşmış kelimeler madde başında tanımsız bırakılarak asıl biçime yönlendirilir. Örneğin tanımsız *filamur* فلامور (1306: 577) maddesi için *ihlamur* اخلامور (1306: 89) maddesine yönlendirme yapılmıştır. Ancak *ihlamur* maddesinde de “kesre-i makbuza” yazılarak yalnızca okunuşa işaret edildiğinden kelime yine tanımsız kalmıştır.

6. Tanımsız bırakılan madde başının anlaşılması için okuyucu anlam ilişkisi bulunan başka bir maddeye yönlendirilir. Böylece yönlendirilen maddeden tanımsız maddeyle ilgili bilgi edinmek mümkün olur. Örneğin *gaçko* غاچکو maddesi (1306: 563) *is.* rumuzuyla *hersek* هر سك (1306: 802) maddesine yönlendirilmiştir; buradan Gaçko'nun Hersek'te bir kazâ olduğu anlaşılır.

7. Madde tanımsız bırakılmış olsa dahi maddenin içeriğiyle ilgili bilgiyi başka bir maddenin içeriğinden tahmin etmek mümkün olabilir. Madde başında tanımsız bırakılan *kasun* قسون (1306: 632) kelimesi hakkındaki bilginin *tarsus* maddesinin tanımından tahmin edilebilmesini buna örnek olarak gösterebiliriz.

8. Son olarak tanımsız maddeyle ilgili bilgiyi sözlük içinden çıkarabilmek mümkün değildir. Bu maddelerin bazıları kimi zaman yanına sadece bir rumuz yazılarak veya hiçbir şey yazılmadan tanımsız bırakılmış/unutulmuşlardır.

Bu çalışmanın konusu LO'nun ikinci baskısında yer alan ve sekizinci maddede ifade edilen biçimiyle tanımsız bırakılmış kelimelerdir. LO'da bu şekilde geçen maddeler, sözlüğü yeni harflerle yayına hazırlayan Toparlı'nın

da (2000) dikkatini çekmiştir. Toparlı söz konusu çalışmada tanımı bulunmayan bazı kelimelerin tanımlarının kendisince köşeli parantez içinde eklendiğini belirtmiştir. Tanımını bulamadığı kelimeleri² ise sadece yazılışlarını göstermekle yetinerek (2000: XXIV-XXV) çalışmasına katmadığını ifade etmiştir. İkinci olarak Meral Türkmenoğlu (2019) LO'nun iki baskısını örnek kelimeler üzerinden karşılaştırdığı çalışmasında birinci baskıdan 3,³ ikinci baskıdan 49 tanımsız kelime listelemiş, tanımlarıyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

Bu çalışmaya Toparlı tarafından tanımı belirlenemeyen maddelerin tanımını tespit etmek amacıyla başlanmıştır. Bunların bir kısmı için bu amaca ulaştığımızı söyleyebiliriz. Çalışma esnasında orijinal metindeki bütün tanımsız maddeleri gözden geçirdiğimiz için tanımı Toparlı tarafından tamamlanan maddeleri de değerlendirme fırsatımız oldu. Bunlardan sadece birkaçının yeniden yorumlanması gerektiği düşüncesiyle ilgili maddeleri de çalışmamıza kattık. Buna göre ilgili maddeleri sözlük içi incelemeyle tanımlanabilenler ve sözlük dışı incelemeyle tanımlanabilenler olarak ikiye ayırdık.

2. Sözlük İçi İncelemeyle Tanımı Saptanabilen Maddeler

Burada ilk olarak ilgili kelimelerin birinci baskıda bulunup bulunmadıkları kontrol edilmiştir. Böylelikle ikinci baskıda tanımsız bırakılan bazı kelimelerin tanımları birinci baskıdan elde edilebilmiştir. Bu yöntemin de sonuç vermediği *kasun* maddesi için ilgili kelimenin başka bir maddenin tanımındaki kullanımı üzerinden araştırma yürütülmüştür.

2.1. çepil چپیل (1306: 343): Toparlı ikinci baskıda karşısına üç nokta konularak tanımsız bırakılmış bu kelimeyi "çırpır, yoğurtlu, yağsız yumurta taamı" sözleriyle tanımlamıştır (2000: 94). Oysa söz konusu kelime birinci baskıda "s. Gözleri çapaklı, kapakları cerahatli; çelpik, bozuk gözlü adam" (1293: 343) şeklinde tanımlanmış ancak bu tanım ikinci baskıya her nedense taşınmamıştır. Aynı kelimenin fonolojik bir varyantını benzer bir tanımla YTL'de de görebilmekteyiz: "çipil چپیل gözleri ağırlı ve çapaklı, kirpiklerinin dibi yaralı" (1927: 270).

2.2. çima چيما (1306: 374): İkinci baskıda bu kelimenin karşısında "çimacı" yazılmıştır⁴ ancak sözlükte "çimacı" diye bir madde yoktur; dolayısıyla aslında kelimenin tanımı yapılmamıştır. Oysa *çima* kelimesi birinci baskıda "İtalyanca ip. Gemilerin karaya attığı ince halat" (1293: 510) şeklinde tanımlanmıştır ancak her nedense bu madde ikinci baskıya alınmamıştır. Aynı kelimenin *çimacı* ile birlikte LO'dan önce DTF'de (1883: 419) kaydedilmiş olduğunu görmekteyiz. Bu bilgi ışığında *çimacımın* gemiyi çima vasıtasıyla iskeleye bağlayan kişi olduğu anlaşılmaktadır.

² Birinci cüzden: صارقول، زينه، زهاب، زنجان، زالف اوزومی، دستامورو، بزقول، خوريس، استرومباق، از ميرنه، الوارده، متحر، اسهان؛ ikinci cüzden: ملالوقه، قیدان، قره قوم، فرغو، ظراده.

³ Bu kelimelerle ilgili tanım veya açıklama ikinci baskıda mevcuttur.

⁴ Toparlı (2000: 99) tarafından madde aynen aktarılmıştır.

2.3. қаşун قسون (1306: 632): Sadece ikinci baskıda yer alan ve is. rumuzuyla tanımsız bırakılmış bu maddeyi Toparlı'da da (2000) göremiyoruz. Ancak kelimeyle ilgili *Tarsus* (1306: 530) maddesinde bir iz mevcuttur. Bu maddeye göre *Kasun*, Tarsus civarında bir kazâ adıdır. Redhouse (1890: 1458) da kelimeyi boy adı olarak kaydetmiştir. Bugün birçok boy adının aynı zamanda yer adı olarak kullanıldığı bilinmektedir. O halde kelime sözlüğe ya yer adı olarak ya da boy adı olarak kaydedilmiştir.

3. Sözlük Dışı İncelemeyle Tanımı Saptanabilen Maddeler

Bazı kelimelerin tanımı hakkında yorumda bulunabilmek için LO'nun çağdaşı olan diğer sözlüklerin yardımına başvurulmuştur.⁵ Bunlardan da bir sonuç çıkaramadığımızda daha geniş bir kaynak taramasıyla bilgiye ulaşmaya çalıştık. Bu şekilde tanımını çıkarabildiğimiz veya tahmin edebildiğimiz kelimeler şunlardır:

3.1. izmirne زميرنه (1306: 98): Bilindiği üzere İzmir'in eski Yunancadaki adı "Smyrna"dır. *İzmirne* ise bu kelimenin Türkçeye uyarlanmış biçimlerinden biridir. Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre ise *İzmirne*, Selçuklu öncesinde İzmir'in yöneticiliğini yapmış Romalı bir kraliçenin adıdır (Kahraman, 2011: 65). Yer adının ise kişi adıyla ilişkili olduğu farklı kaynaklarda zikredilmiştir. KA'ya göre şehrin adı kuruluşundan beri Yunanca "zmirni زميرنى" ile birlikte anılmaktadır ve Türkçe söyleniş Yunanca kelimenin değişime uğramış bir biçimidir (1306: 850).

3.2. hamamlu حماملو (1306: 377): Birinci baskıda bulunmayan bu madde ikinci baskıda tanımsız bırakılmıştır. Toparlı (2000: 174) bu boşluğu "Kastamonu'da bir livâ" tanımıyla doldurmuştur. *Hamamlu* (Meysekiye) adında bugünkü İran'ın Doğu Azerbaycan Eyaleti'nde bulunan tarihi bir köy de vardır. Ayrıca bu yer adına Manyas'ta da rastlanmaktadır (OYA II, 2013). Öyle görünüyor ki *hamamlu* حماملو adı, neresi olduğunu kesin olarak bilemesek de yer adı olarak sözlüğe kaydedilmiştir.

3.3. horbes خوربس (1306: 388): Bu imlayla karşılığı boş bırakılan maddenin yer adı olduğunu tahmin ediyoruz. *Horbes* adıyla İran'ın Keşm adasında bulunan antik mağaralarıyla meşhur tarihi bir şehir bulunmaktadır (URL-1). Nitekim sözlükte bugünkü İran coğrafyasında bulunan başka yer adlarına da rastlanmaktadır.

3.4. destamoro دستامورو (1306: 399): Birinci baskıda bulunmayan bu madde ikinci baskıda, karşısına is. rumuzundan sonra sadece İtalyanca yazılarak tanımsız bırakılmıştır. "Direğin üst ucundaki kapak" anlamındaki kelime Venedik İtalyancasından "testa de moro"nun Türkçeleştirilmiş biçimi olarak Osmanlı Türkçesine geçmiştir (LFL, 1958: 431).

⁵ Özellikle Şemseddin Sami'nin meşhur eserleri *Kamusu'l-Alam* (1306-1312) ve *Kamus-ı Türkî* (1317), Sir James W. Redhouse tarafından hazırlanan *A Turkish and English Lexicon* (1890) ve Ali Cevad tarafından yazılmış *Memâlik-i Osmâniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugati 1-4* (1313-1317).

3.5. şarkî rumeli شرقى روم ايمى (1306: 423): İkinci baskıda madde başı olarak yazılmış; is. rumuzuyla tanımsız bırakılmıştır. Vefik Paşa tarafından yer adı olarak sözlüğe katıldığı anlaşılan madde Toparlı (2000) yayınında bulunmamaktadır. Aynı maddeyi KA da kaydetmiştir ve oradaki tanım şu şekildedir: “Şarkî Rumeli Devlet-i Osmaniye'nin şimâlen Balkan silsile-i cibâliyle Bulgaristan'dan ayrılmış olduğu halde, garb-ı şimâli cihetinden yana Bulgaristan'la, cenub-ı garbî cihetinden Selanik vilayetinin Siroz sancağıyla, cenuben vilayet-i mezkurenin Drama sancağıyla ve Edirne vilayetiyle, şarken dahi Karadenizle muhaat ve mahduttur” (1311: 2851).

3.6. zaluf üzümü زالف اوزومى (1306: 424): Toparlı tarafından karşılığı bulunamayan kelimeler arasında kaydedilmiştir. Osmanlı arşivlerinde yer adı olarak زالف imlasıyla da rastlanan *Zaluf* nahiyesi lağvedilerek yerine “Kırcasalih (Uzunköprü→Edirne)” nahiyesi kurulmuştur (Sezen, 2006: 533). İkinci kelimeyle birlikte buranın meşhur üzümünün sözlüğe madde olarak taşındığı anlaşılmaktadır. Üzümcülük bölgede halen önemli bir geçim kaynağıdır (URL-2).

3.7. zāviye زاويه (1306: 424): Birinci baskıda bulunmayan bu kelime ikinci baskının hem birinci cüzünde (1306: 424) hem de ikinci cüzünde (1306: 1145) madde başı yapılmıştır ancak ikinci cüzde tanımlanırken birinci cüzde karşısına is. rumuzu konularak tanımsız bırakılmıştır. Birinci cüzdeki zaviyenin eksik bırakılan tanımı Toparlı (2000: 437) tarafından “köşe, küçük tekke, anlayış, görüş” anlamıyla tamamlanmıştır. Kelime Arapça kökenli olduğu için birinci ciltteki *zaviye*yle ilgili diğer bir ihtimal de yer adı olarak kaydedilmiş olmasıdır. Nitekim dönemin kaynaklarında (KA, 1311: 1408, MO, 1314: 420) ve LO'da (1306: 528) “Trablus'ta kazâ adı” olarak kaydedilmiş olan *zaviye* Osmanlı coğrafyasında farklı yerlere de ad olmuştur (Sezen 2006: 534).

3.8. zencân زنجان (1306: 427): İkinci baskıda sadece is. rumuzuyla kaydedilen madde Toparlı tarafından aynen kullanılmıştır (2000: 438). Bu kelimenin de yer adı olması muhtemeldir. Nitekim İran'da Abher ile Kazvin'in kuzeybatısında kalan, birçok meşhur İslam âlimi ve edibinin doğum yeri olan şehrin adı olarak KA'da da kayıtlıdır (1311: 2422).

3.9. zühab زهاب (1306: 428): Birinci baskıda bulunmayan bu kelime ikinci baskının birinci cüzünde karşısına is. rumuzu konularak tanımsız bırakılmıştır. Bu kelimenin de yer adı olduğunu tahmin ediyoruz zira İran'ın Kirmanşah eyaletine bağlı Kasrîşîrin yakınlarında bir şehir adı olarak tarihi kaynaklarda görülmektedir. Hatta Kasrîşîrin Antlaşması yabancı kaynaklarda Zühab Antlaşması şeklinde geçmektedir (Murphy, 2001: 575).

3.10. foĝo فوؑو (1306: 581): Birinci baskıda bulunmayan bu kelime ikinci baskının birinci cüzünde karşısına is. rumuzu konularak tanımsız bırakılmıştır. Bu kelime de yer adı olarak KA'da kayıtlıdır: “Fogo, Afrika'nın sâhil-i garbîsi karşısında Portekiz'e tâbi “Yeşil Burun” adalarından biri olup, Santiago adasının garp cihetinde bulunmaktadır” (1314: 3450).

3.11. karakum قره قوم (1306: 627): İkinci baskıda yer alan ve tanımsız bırakılmış bu kelime de yer adıdır. Toparlı (2000: XXV) tarafından karşılığı bulunamayan kelimeler arasında gösterilmiştir. KA'ya göre Türkistan'da *Karakum* adıyla bilinen iki ayrı yer mevcuttur. Biri Harezmi yakınlarında diğeri Aral gölünün kuzeybatısında yer alır (1314: 3642).

3.12. eshān اسهان (1306: 928): Birinci baskıda bulunmayan bu madde ikinci baskıda tanımsız bırakılmıştır. Toparlı (2000: XXV) tarafından karşılığı bulunamayan kelimeler arasında gösterilmiştir. İkinci cüzde bulunan ve Arapça kökenli bu kelime *sehn* سهن kökünden türeme el-*eshān* الاسهان biçimiyle 'yumuşak kumluklar' anlamındadır ve bu anlamıyla KMT'de kayıtlıdır (2013: 5402).

3.13. cintiyāne جنطيانه (1306: 1061): İkinci baskının ikinci cüzünde tanımsız bırakılmış bu maddeyi Toparlı (2000: 582) birinci cüzdeki *çintian* چنتيان (1306: 354) maddesiyle birleştirerek "içi astarlı, uzun kadın donu, kadın şalvarı" şeklinde tanımlamıştır. Ancak birinci cüzdeki kelime چ ile ikinci cüzdeki kelime ise ج ile yazılmıştır ve sonda e okutan ۴ bulunmaktadır. Dolayısıyla ikinci cüzdeki kelimeyi ç ile okumaya gerek yoktur. Redhouse'ta ise (1890) kelimenin جنطيانه (682) yazımı, جنتيانه (681) yazımına yönlendirilmiştir. Demek ki Osmanlı yazı dilinde bu kelime her iki t ile de yazılıyordu. Redhouse'ta tanım "gentian, gentiana lutea" şeklinde Latince karşılığıyla verilmiştir. KMT'de de kayıtlı olan kelime "ayı ayası denilen ot" anlamındadır. Dolayısıyla sözlükte biri *çintian*, diğeri *cintiyane* olması gereken iki ayrı maddenin kaydedildiğini söyleyebiliriz.

4. Tanımı Saptanamamış Maddeler

Bütün gayretimize rağmen tanımını belirleyemediğimiz veya tahmin edemediğimiz şu kelimeler halen çözümlenmek üzere araştırmacıların ilgisini beklemektedir: الوارده (1306: 47), استرومباق (1306: 100), دزقول (1306: 398), زينه (1306: 428), صارقول (1306: 476), ظراده (1306: 558), قيدان (1306: 639), ملالوقه (1306: 777), ملانوس (1306: 777), مئحر (1306: 1319).

5. Sonuç

LO'nun ikinci baskısında karşılığı boş bırakılan/unutulan bazı maddelerin tanımları birinci baskıda bulunmuştur. Demek ki sözlüğün ikinci baskısı her anlamda birinci baskıdan ileride değildir; birinci baskının ikinci baskıyı başka bakımlardan da tamamlaması ihtimali ortada olduğuna göre LO'nun yeni bir yayımının, yine ikinci baskı esas alınarak ama birinci baskıyla karşılaştırması yapılmak şartıyla hazırlanması yerinde olacaktır.

Bu çalışmada Toparlı (2000) yayınında tanımı bulunamamış şu maddeler için ilk defa saptamalarda bulunulmuştur: *çima* چيما, *izmirne* ازميرنه, *horbes* خوريس, *destamoro* دستامورو, *şarkî rumeli* شرقى روم ايلي, *zaluf üzümü* زالف اوزومى, *zühāb* زهاب, *foğō* فوغو, *karakum* قره قوم, *kaşun* قصون, *eshān* اسهان.

Şu maddeler için yapılan saptamalar ise LO'nun yeni bir yayımı için tanımı düzeltme veya genişletme önerisi olarak değerlendirilmelidir: *çepil* جپيل, *hamamlu* حماملو, *zâviye* زاوية, *cintiyâne* جنطيانه.

Kısaltmalar

DTF : Dictionnaire Turc-Français.

KA : Kamusu'l-A'lam.

KMT : Kamusu'l-Muhit Tercümesi.

LFL : The Lingua Franca in the Levant: Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin.

LO : Lehçe-i Osmânî.

MO : Memâlik-i Osmâniyenin Tarih ve Coğrafya Lugati.

OYA II : Osmanlı Yer Adları II.

YTL : Yeni Türkçe Lugat.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Akün, Ö. F. (1989). Ahmed Vefik Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2, 143-157, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Akün, Ö. F. (2003). Lehce-i Osmânî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 27, 127-128, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ali Cevad (1314), *Memâlik-i Osmaniye'nin tarih ve coğrafya lugati*. cild-i sâni, Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası.

Çeri, B. (1998). XIX. yüzyıldan Osmanlıca bir sözlük Lehçe-i Osmânî. *Kebikeç Dergisi*, 6, 169-174.

Kahane, H. - Kahane, R. - Tietze, A. (1958). *The Lingua Franca in the Levant: Turkish nautical terms of Italian and Greek origin*. Urbana: Universty of Illinois Press.

Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine*, 9. kitap, 1. cilt / *Evliyâ Çelebi*. İstanbul: Yapı Kredi.

Koç, M. – Tanrıverdi E. (2013). *Kamusu'l-Muhit Tercümesi Mütercim Asım Efendi*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Mehmed Bahaeddin (1927). *Yeni Türkçe Lugat*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası.

Meral Türkmenoğlu, T. (2019). *Ahmed Vefik Paşa'nın Lehce-i Osmânî adlı sözlüğünün 1876 ve 1889 tarihli baskıları üzerine sözlük bilimsel bir değerlendirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Murphey, R. (2001). Kasr-ı Şirin Antlaşması. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 24, 575, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Osmanlı Yer Adları: II (2013). *T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletleri (1530-1556) (Şam ve Halep dahil)*. Ankara.

Şemseddin Sami (1883). *Dictionnaire Turc-Français*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Şemseddin Sami (1317). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: İkdam Matbaası.

Toparlı, R. (2000). *Lehce-i Osmânî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Redhouse, Sir J. W. (1890). *A Turkish and English Lexicon*, Printed for The American Mission by A. H. Boyajiyen. Constantinople.

Uçman, A. (2010). Şemseddin Sami. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, 519-522, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: “Horbes Keşm Mağaraları”. <http://www.qeshmcity.ir/غارهای-خوربس-قشم/> (Erişim: 10.12.2020).

URL-1: “Türkiye Asma Genetik Kaynakları”.
<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/bagcilik/Lists/KutuMenu/Attachment/s/6/22%20Edirne.pdf> (Erişim: 11.12.2020).

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Çalışmada sözlük derlemi ikinci yazar tarafından; kurgu, inceleme ve değerlendirme sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır. / *In the study, the second author prepared the dictionary corpus and the responsible author prepared the editing, review and evaluation sections.*